

การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม

Buddhist Political Communication of Thai-Lue in Phayao Province

พระเมธีวชิรคุณ¹ สมยศ ปัญญามาก² และอนูวิทย์ หน่อทอง³

Phra Methee Wachirakhun, Somyot Panyamak and Anuwit Northong

Received: October 12, 2023

Revised: November 06 2023

Accepted: December 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา และ 2) วิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 กลุ่ม รวม 30 คน ใช้พื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาเป็นพื้นที่วิจัย ผลการวิจัย พบว่า 1) กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยามีรูปแบบหลักในการสื่อสารทางการเมือง 3 รูปแบบ คือ 1.1) การสื่อสารระหว่างบุคคล ได้สื่อสารกันในลักษณะที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร แลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรงและเป็นการสื่อสารแบบตัวต่อตัว 1.2) ช่องทางในการสื่อสาร มีช่องทางการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งทำหน้าที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เช่น ผ่านวิทยุท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์ จดหมาย ผ่านการคุยโทรศัพท์ และผ่านสื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น และ 1.3) สื่อสารมวลชน มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นี้ การสื่อสารมวลชนมักเป็นการสื่อสารแบบกลุ่มหรือกลุ่มชุมชน และ 2) การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม เมื่อได้รับแรงกระตุ้นเตือนจากหลักพุทธธรรมในแง่ของมรดกทางศาสนาและความเชื่อ โดยได้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การสื่อสารทางการเมืองเกิดความถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้แก่ หลักออคติ 4 สุจริต 3 หลักปรโตโมหะ และหลักโยนิโสมนสิการ เป็น

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

การส่งข้อมูลทางการเมืองด้วยความไม่ลำเอียง ประพฤติชอบด้วยกาย (กายสุจริต) ประพฤติชอบด้วยวาจา (วจีสุจริต) ประพฤติชอบด้วยใจ (มโนสุจริต) ไม่ให้ข่าวสารทางการเมืองที่บิดเบือนจากความเป็นจริง และเมื่อได้รับข่าวสารทางการเมือง จะไม่เชื่อด้วยความมกมาย ไร้เหตุผล ใช้ปัญญาในการพิจารณาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และไม่ตกลงใจเชื่อในขณะที่ได้รับสารนั้น ๆ

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง, กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ, หลักพุทธธรรม

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the political communication patterns of the Tai Lue ethnic group in Phayao Province; and 2) to analyze the political communication of the Tai Lue ethnic group in Phayao Province according to Buddhadhamma. This was the qualitative research using interviews with 5 groups of key informants, totaling 30 people, in the Chiang Kham District area, Phayao Province as a research area. The results of the research found that 1) the Tai Lue ethnic group in Phayao Province had 3 main patterns of political communication: 1.1) for interpersonal communication, there was communication in such a way that both the sender and the receiver exchanged messages directly and communicated face to face; 1.2) in terms of communication channels, there were political communication channels that carried messages from the sender to the receiver, such as through local radio, radio broadcasting, voice over wires, printed media, letters, and telephone calls and through online media such as Facebook, Line, etc.; and 1.3) in the aspect of mass communication, it was specific characteristic and connected to the culture and environment that was unique of this area. Mass communication was usually group or community communication; and 2) when the political communication of the Tai Lue ethnic group in Phayao Province according to Buddhadhamma received inspiration from Buddhadhamma in terms of their religious heritage and beliefs by applying Buddhadhamma to make political communication more accurate and efficient, namely Agati 4, Sucarita 3, Paratoghosa, Yonisomanasikara. It was the delivery of political information without

bias, good conduct in act (Kaya-sucarita), good conduct in word (Vaci-sucarita), good conduct in thought (Mano-sucarita) in order to prevent political news from being distorted from reality. And when ethnic groups received political news, they would not believe because of ignorance and no reason, but they must use their wisdom to consider and understand it fully and not decide to believe it while receiving the message.

Keywords: Political Communication, Tai Lue Ethnic Group, Buddhadhamma

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีการพบเจอและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม การเข้าสังคมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับมนุษย์ ดังที่อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีกระบุไว้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมโดยธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกันและพึ่งพาซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการติดต่อสื่อสารภายในสังคม ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้คนภายในสังคมใช้ชีวิตอยู่ภายในสังคมนั้นได้อย่างเป็นสุข (Goodreads, 2020)

การสื่อสารจึงเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงทัศนคติและความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง นอกจากนี้การสื่อสารยังเป็นเครื่องมือหรือกลไกสำคัญในทางการเมืองตั้งแต่อดีต โดยมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดและขยายความคิด ตลอดจนอุดมการณ์ทางการเมืองจากผู้ปกครองไปยังประชาชน เพราะการสื่อสารทางการเมืองจะทำให้ประชาชนได้รับรู้และเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมือง เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแล้วก็อาจก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในทางการเมืองจะทำให้รัฐบาลสามารถรับรู้ถึงความต้องการของประชาชนและสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง (พฤทธิสาณ ชุมพล, 2552)

สำหรับในยุคโลกาภิวัตน์เช่นปัจจุบันนับว่าเป็นยุคแห่งการปฏิวัติการสื่อสารที่มีความเจริญรุดหน้าอย่างก้าวกระโดดอันจะก่อให้เกิดพัฒนาการในเรื่องเทคโนโลยีที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การผสมผสานรวมตัวกันของคอมพิวเตอร์ การสื่อสารโทรคมนาคมและการสื่อสารมวลชน

การสร้างหน่วยประมวลขนาดเล็ก (Chip) และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ทำงานเชื่อมต่อสายโทรศัพท์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (Hi-speed Internet) และดาวเทียม ทำให้การสื่อสารของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทุกมิติและมีศักยภาพอย่างมหาศาล (รจิตลักษณ์ แสงอุไร, 2548) การสื่อสารทางการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์จึงได้เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ มากมาย เป็นต้นว่า การถ่ายทอดสดทางโทรศัพท์หรือรายงานข่าวเกี่ยวกับการรณรงค์การเลือกตั้งและการสัมภาษณ์บรรดานักการเมืองเกี่ยวกับนโยบายของตนเอง นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วการสื่อสารทางการเมืองยังรวมถึงการรณรงค์การให้ข้อมูลสาธารณะ การจัดการสื่อและการจัดการภาพลักษณ์ในนามของตัวนักการเมืองและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในอดีต โดยทั่วไปนักการเมืองมักจะถ่ายทอดแนวคิดอุดมคติและนโยบายทางการเมืองไปสู่ประชาชนด้วยวิธีการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) ซึ่งอาจจะใช้รูปแบบการโฆษณา (Advertising) หรือการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) เพื่อรณรงค์หาเสียงผ่านสื่อ ทั้งสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจอื่น ๆ และอาจรวมถึงการสื่อสารในรูปแบบการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เพื่อโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เกิดทัศนคติที่ดีให้การยอมรับและแสดงพฤติกรรมด้วยการลงเสียงคะแนนเลือกตั้งให้นักการเมืองหรือพรรคการเมืองที่ตนให้ความไว้วางใจ แต่ในปัจจุบันเมื่อมีการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้การสื่อสารทางการเมืองก็ทวีความเข้มข้นมากขึ้น การสื่อสารในการรณรงค์หาเสียงได้ขยายไปยังสื่ออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ นับตั้งแต่วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์มาจนถึงสื่ออินเทอร์เน็ตที่กำลังทวีความนิยมมากขึ้น ในปัจจุบันและแม้ว่าการสื่อสารจะมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและทันสมัย แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเกิดปัญหาที่ยังไม่ทั่วถึงเช่นในปัจจุบันประเด็นเรื่องสิทธิของคนชายขอบ (Marginal Man) คนด้อยสิทธิต่าง ๆ เช่น คนพิการ เด็ก คนสูงอายุ สตรี ขาวนา ชนกลุ่มน้อย เป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง ความต้องการให้มีพื้นที่สาธารณะ เพื่อคนเหล่านี้ในสังคมจึงมีปริมาณที่มากขึ้น แม้ว่าจะเป็นที่ยอมรับกันว่าการสนับสนุนสื่อสำหรับคนกลุ่มดังกล่าวยังมีอยู่ในระดับที่น้อย เนื่องจากกลุ่มผู้รับข้อมูลข่าวสารข้างต้นมีขนาดเล็กและมีกำลังซื้อไม่มาก จึงไม่เป็นที่สนใจของผู้ผลิตหรือผู้สนับสนุนสื่อภายใต้อิทธิพลของนายทุนที่มีอยู่ในปัจจุบันมักมีข้อเรียกร้องว่าไม่ได้ตอบสนองความต้องการของกลุ่มได้อย่างแท้จริง องค์กรภาคประชาชนจึงออกมาเคลื่อนไหวให้คนกลุ่มนี้มีโอกาสใช้สื่อมากขึ้นและให้เกิดความเหมาะสมกับวิถีชีวิต ขณะเดียวกันก็ต้องการให้คนใช้สื่อในกลุ่มได้รับความยุติธรรมในการรับรู้ข้อมูลในสิ่งที่ควรรู้ เช่น ขาวนาควรมีโอกาสรู้ราคาข้าวได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว เป็นต้น รวมถึงกรณีการอ้างอิงเรื่องชาติพันธุ์ที่สื่อได้สร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ให้กับคนบางกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะสัญลักษณ์ในทางที่ไม่ดี (ยุทธพร อิสระชัย, 2561)

จากประเด็นดังกล่าว กลุ่มชาติพันธุ์ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาในเรื่องของสื่อสาร เพราะกลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์และมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตน เป็นกลุ่มที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกันมีลักษณะทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน รวมตัวเป็นพหุวัฒนธรรม นับตั้งแต่อดีตมากกว่าร้อยปี กลุ่มชาติพันธุ์มีความหลากหลายและกระจายตัวอยู่ในหลายภาคของประเทศไทย ซึ่งส่วนมากจะอาศัยอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ประกอบด้วย 4 จังหวัด คือ น่าน แพร่ พะเยา และเชียงราย มีอยู่ทั้งหมด จำนวน 32 ชาติพันธุ์ ที่ได้รับรักษาวัฒนธรรม การดำรงชีวิตที่มาตั้งแต่บรรพบุรุษได้เป็นอย่างดี จังหวัดพะเยาเป็นอีกจังหวัดหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยและมีกลุ่มชาติพันธุ์มาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากตามบริเวณที่ราบและเทือกเขาสูง จำนวน 11 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทยลื้อ, ไทยจีน, อีสาน, ม้ง (แม้ว), เมี่ยน (เย้า), ลัวะ, อาข่า, ไทยที่สูง, ลาหู่, กะเหรี่ยง และลีซอ โดยกระจายกันอาศัยอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ เช่น อำเภอเมืองพะเยา อำเภอเชียงคำ อำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอเชียงม่วน อำเภอปง และอำเภอภูซาง (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา, 2561)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อพันธุ์ในจังหวัดพะเยา ปัจจุบันส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาจากดินแดนปากตะวันออกของแม่น้ำของ (แม่น้ำโขง) ของอาณาจักรห่อคำเชียงรุ่ง (ห่อคำ เชียงรุ่ง) หรือสิบสองพันนา ปัจจุบันอยู่ตอนใต้สุดของมณฑลยูนนาน ประเทศจีนและบางกลุ่มเคลื่อนย้ายมาจากอาณาจักรห่อคำเชียงแขง ปัจจุบันอยู่ในเขตแขวงหลวงน้ำทา ประเทศลาวและจังหวัดเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตการปกครองของเมืองน่านในสมัยนั้น แล้วได้มีการเคลื่อนย้ายหาที่ทำกินอันอุดมสมบูรณ์ไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ตั้งรกรากและสืบเผ่าพันธุ์มาจนถึงปัจจุบัน ทั้งในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยาในปัจจุบัน โดยในพื้นที่จังหวัดพะเยามีไทยลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน อำเภอภูซางและอำเภอจุน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา, 2561)

ปัจจุบันชาวไทยลื้อในอำเภอเชียงคำได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน และเมื่อกระแสโลกาภิวัตน์ที่มาพร้อมกับกระแสภูมิปัญญาท้องถิ่นนิยมและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ด้วยเหตุนี้ ชาวไทยลื้อในอำเภอเชียงคำจึงหันมาเปิดเผย อัตลักษณ์ของตนเองมากขึ้นปฏิบัติการรื้อฟื้น บันทึกความทรงจำและสร้างอัตลักษณ์ ชาวไทยลื้อขึ้นมาใหม่กระทำผ่านการวาดภาพเล่าเรื่องราวการเดินทางและประเพณีของชาวไทยลื้อบนผาผนังวัดแสนเมืองมา การก่อตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทยลื้อ ตลอดจนการจัดงาน “สืบสานตำนานไทยลื้อ” นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 อันกลายเป็นงาน “สืบสานตำนานไทยลื้อโลก” และการเข้ามาอยู่อาศัยของ

ชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำและได้รับสัญชาติของความเป็นพลเมืองไทย ชาวไทลื้อจึงเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองไทยได้ ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองก็เป็นส่วนที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการที่จะรับรู้ข่าวสารอันเป็นเรื่องการบริหารบ้านเมืองของผู้แทน เพื่อนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนควรจะได้รับ

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้มุ่งเน้นที่จะศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสื่อสารและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ตลอดจนจนถึงการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เพื่อที่จะศึกษารูปแบบและกระบวนการสื่อสารทางการเมืองและนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการสื่อสารทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา
2. เพื่อวิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นการวิจัยที่เน้นข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด จิตใจ และอารมณ์ของบุคคลที่ถูกศึกษาเพื่อที่จะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ในเรื่องของการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 5 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 30 คน ประกอบด้วย 1) กลุ่มประชาชน ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา จำนวน 10 คน 2) กลุ่มพรรคการเมือง หรือนักการเมือง ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา จำนวน 5 คน 3) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ หรือหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา จำนวน 5 คน 4) กลุ่มสื่อสารมวลชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา

จำนวน 5 คน และ 5) กลุ่มนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)

1. การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยแบบสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยได้จากการทบทวนวรรณกรรม และการลงพื้นที่กรณีศึกษาในครั้งแรกแล้วนำมาประมวลเพื่อตั้งเป็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม และตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การบันทึกเสียง การบันทึกเสียงสัมภาษณ์ หรือเสียงสนทนา ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกเสียง เพื่อเป็นการช่วยความจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนเสมอ

3. การบันทึกภาพ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการถ่ายภาพ เพื่อนำมาสะท้อน/เตือนความจำ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถระลึกถึงบริบท/บรรยากาศที่เกิดขึ้นโดยการสังเกต และระหว่างการสัมภาษณ์ หรือสนทนากลุ่ม หากมีการนำภาพถ่ายต่าง ๆ ไปใช้ คณะผู้วิจัยขออนุญาตผู้ที่อยู่ในภาพก่อนเสมอ

4. การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) โดยคณะผู้วิจัยทำการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็น คำให้สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม

การสร้าง และหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา

2. ร่างแบบสัมภาษณ์ กำหนดประเด็น และสร้างข้อคำถามในแต่ละประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา

3. นำแนวทางสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ไปพบที่ปรึกษาโครงการ และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบตรวจสอบความสอดคล้อง หลังจากนั้นนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

4. นำเครื่องมือการวิจัยที่แก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แล้วนำมาตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content Analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สรุปผลการวิจัย

กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ได้มีรูปแบบหลักในการสื่อสารทางการเมือง 3 รูปแบบ คือ

1.1 การสื่อสารระหว่างบุคคล คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ได้สื่อสารกันโดยลักษณะที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร แลกเปลี่ยนสารกันได้อย่างตรงและเป็น การสื่อสารแบบตัวต่อตัว นั่นคือมีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร เพื่อการรับรู้อันจะทำให้มีการยอมรับหรือปฏิเสธเนื้อหาสารนั้น ได้รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาที่เป็น การสื่อสารระหว่างบุคคลมีลักษณะเฉพาะเจาะจงและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยายังให้ความสำคัญโดยเน้น การสื่อสารระหว่างบุคคลเน้นความสำคัญของภาษาและสัญลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมในการแลกเปลี่ยนความเข้าใจและการสนับสนุนความร่วมมือในสังคมของพวกเขาอีกด้วย

1.2 ด้านช่องทางในการสื่อสาร กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยามีช่องทางการสื่อสารทางการเมือง หรือสิ่งที่เป็นพาหนะของสาร ทำหน้าที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เช่น ผ่านวิทยุท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์ จดหมาย ผ่านการคุยโทรศัพท์ และผ่านสื่อออนไลน์ เช่น Facebook Line Youtube เป็นต้น อย่างไรก็ตาม รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยายังเน้นการสื่อสารผ่านหลายช่องทางที่เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมและประเพณีของพวกเขา เป็นการสื่อสารที่เสริมสร้างความร่วมมือและความเชื่อมโยงในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาอีกด้วย

1.3 การสื่อสารมวลชน รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาด้านการสื่อสารมวลชนมีลักษณะเฉพาะเจาะจงและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นี้ การสื่อสารมวลชนมักเป็นการสื่อสารแบบกลุ่มหรือกลุ่มชุมชน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับช่องทางการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในเชิงมวลชน ดังนี้

1) การสื่อสารผ่านงานศิลปะและวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาใช้งานศิลปะและวัฒนธรรมเป็นช่องทางสำคัญในการสื่อสารกับมวลชน ความร่วมมือในการแสดงละครที่มีธีมทางวัฒนธรรมหรือการแสดงการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและประวัติศาสตร์เป็นวิธีที่คนในชุมชนรับรู้และเรียนรู้เรื่องราวทางการเมืองและความรู้จากผู้รู้ในชุมชน

2) การใช้สื่อมวลชน การใช้สื่อมวลชน เช่น วิทยุท้องถิ่น, สื่อสังคมออนไลน์, และสื่อพิมพ์ท้องถิ่น เพื่อสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องราวทางการเมือง, ข้อมูลสำคัญ, และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน สื่อมวลชนเหล่านี้มีความสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูล และข้อมูลทางการเมืองให้คนในชุมชนได้รับข้อมูลต่าง ๆ และมีการสร้างความตระหนักรู้ในกิจกรรมทางการเมือง

3) การใช้สื่อสังคม การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มสื่อสังคม เช่น อินสตาแกรม, เฟสบุ๊ก และแอปพลิเคชันการสื่อสารอื่น ๆ เป็นส่วนสำคัญของการสื่อสารมวลชนในปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาใช้สื่อสังคมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น, ข้อมูลการเมือง และความร่วมมือในกิจกรรมทางการเมืองอยู่บ้าง แต่มีจำนวนไม่มากนัก

4) การใช้ประชาสัมพันธ์ การสื่อสารมวลชนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้ออาจมีการใช้การประชาสัมพันธ์เพื่อแถลงข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การชุมนุมหรือการรวมกลุ่มเพื่อสนับสนุนหรือต่อต้านเรื่องราวทางการเมืองเป็นทัศนคติที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมือง

2. วิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม พบว่า การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยามีผลต่อสังคมและการเมืองของพวกเขา เมื่อได้รับแรงกระตุ้นเตือนจากหลักพุทธธรรมในแง่ของมรดกทางศาสนาและความเชื่อ โดยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้กับการสื่อสารทางการเมืองซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่สื่อสาร คือ กลุ่มทางการเมือง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางหรือสื่อมวลชน รวมไปถึงผู้ที่ได้รับข่าวสารอย่างเช่นประชาชนเป็นส่วนใหญ่ โดยได้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การสื่อสารทางการเมืองเกิดความถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันประกอบด้วย 1) หลักออคติ 4 2) สุจริต 3 3) หลักปรโตโฆสะ และ 4) หลักโยนิโสมนสิการ เช่น ส่งสาร หรือข้อมูลทางการเมืองด้วยความไม่ลำเอียงเพราะความรักใคร่กัน ความโกรธ ความหลง หรือเพราะความกลัว หน้าที่ในการเป็นตัวแทนของประชาชนบริหารบ้านเมืองด้วยความการทำให้ถึงตามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย (กายสุจริต) ประพฤติชอบด้วยวาจา (วจีสุจริต) ประพฤติชอบด้วยใจ (มโนสุจริต) ไม่ให้ข่าวสารทางการเมืองที่บิดเบือนจากความเป็นจริง และเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเมือง จะไม่เชื่อด้วยความมกมาย หูเบา ไร้เหตุผล ต้องมีการแยกแยะด้วยเหตุผล ใช้ปัญญาในการพิจารณาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ไม่ตกหลงใหลเชื่อในขณะที่ได้รับสารนั้น ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

1. กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ได้มีรูปแบบหลักในการสื่อสารทางการเมือง 3 รูปแบบ คือ 1) การสื่อสารระหว่างบุคคล คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ได้สื่อสารกันในลักษณะที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร แลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรงและเป็นการสื่อสารแบบตัวต่อตัว 2) ด้านช่องทางในการสื่อสาร มีช่องทางการสื่อสารทางการเมือง หรือสิ่งที่เป็นพาหนะของสาร ทำหน้าที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เช่น ผ่านวิทยุท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์ จดหมาย ผ่านการคุยโทรศัพท์ และผ่านสื่อออนไลน์ เช่น Facebook Line Youtube เป็นต้น 3) การสื่อสารมวลชน มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นี้ การสื่อสารมวลชนมักเป็นการสื่อสารแบบกลุ่มหรือกลุ่มชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของวิชาญ จำปาขาว (2554) พบว่า กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมีองค์ประกอบครบถ้วนตามตัวแบบ SMCR ของเดวิด เบอร์โล กล่าวคือ ผู้ส่งสาร (Source) ในที่นี้คือแกนนำที่มีประสบการณ์และมีทักษะในการสื่อสารที่ดี ประกอบกับการมีเครือข่ายที่กว้างขวางทำให้การสื่อสารของกลุ่มได้รับความสนใจและสามารถดึงดูดโน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิดความคล้อยตามได้ ประกอบกับตัวสาร (Message) ที่สามารถชักจูงและกระตุ้นปลุกเร้าผู้ฟังให้เกิดความรู้สึกร่วมกับกลุ่มและนอกจากนี้ยังมีการจัดการกับโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างปีกแผ่นให้กับผู้เข้าร่วมชุมนุมอย่างเป็นระบบอันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการระดมมวลชนและการจัดการกับมวลชนที่มีจำนวนมากได้อย่างต่อเนื่องและในส่วนของช่องทางการสื่อสาร (Channels) นั้น กลุ่มพันธมิตรฯ มีช่องทางในการสื่อสารอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการปราศรัยบนเวที สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ เว็บไซต์ และสื่อโซเชียลต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยให้การเผยแพร่ตัวสารออกมาได้อย่างเป็นระบบและสามารถผลิตซ้ำตัวสารของกลุ่มออกมาได้ตลอดเวลา ช่องทางในการสื่อสารเหล่านี้จึงก่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกทางการเมือง (Political Consciousness) ของกลุ่มมวลชนได้ และสุดท้ายก็คือ ผู้รับสาร (Receiver) แม้จะมีความหลากหลายทางด้าน อาชีพ การศึกษา สถานะทางสังคมและอายุ แต่ผู้รับสารของกลุ่มพันธมิตรฯ นั้น ก็มีทัศนคติในเรื่องความคิดเห็นทางการเมืองที่ตรงกันกับกลุ่มประกอบเนื้อความของสารที่มีความเป็นปัจจุบัน คือ กล่าวถึงสภาพแวดล้อมหรือเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ทำให้ผู้รับสารมีความเข้าใจถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และเมื่อมีการใส่รายละเอียดในตัวสารทางการเมืองลงไปจึงเป็นการง่ายที่ผู้รับสารจะเกิดความเชื่อและเกิดความเข้าใจจนนำไปสู่การมีจิตสำนึกหรืออุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกันกับกลุ่มได้ง่าย และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของชัยนัท สุขไชยะ (2561) พบว่า การสื่อสารทาง

การเมืองผ่านเฟสบุ๊ค นำมาใช้ในเมืองไทยเป็นครั้งแรก หลังจาก การสื่อสารผ่านทีวีดาวเทียม และการสื่อสารผ่านทางวิทยุชุมชน โดย การศึกษานี้พยายาม ทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางการเมืองออนไลน์และความเชื่อมโยงกับออฟไลน์ผ่านเครือข่าย การพัฒนาโครงข่ายสื่อสารไร้สายที่รวดเร็วขึ้น และครอบคลุมมากขึ้น ทำให้ความรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมของเราจะมีผัสสะเชิงข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่รับรู้ผ่านทางออนไลน์เข้ามาเสริมด้วย พื้นที่ออนไลน์/ออฟไลน์เองก็กำลังค่อย ๆ เปลี่ยนหน้าตาไป มีผลทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และกำลังจะเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารทางการเมือง และเพื่อเป็นแนวทางในรูปแบบการพัฒนาการสื่อสารของผู้นำทางการเมืองไทยในอนาคต

2. การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยามีผลต่อสังคม เป็นการส่งสารของกลุ่มทางการเมืองที่ส่งไปยังกลุ่มชาติ เพื่อให้ได้รับข่าวสารโดยอาจจะผ่านสื่อกลาง และการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาเมื่อได้รับแรงกระตุ้นเตือนจากหลักพุทธธรรมในแง่ของมรดกทางศาสนาและความเชื่อ โดยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้กับการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ส่งสาร คือ กลุ่มทางการเมือง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางหรือสื่อมวลชน รวมไปถึงผู้ที่ได้รับข่าวสารอย่างเช่นประชาชนเป็นส่วนใหญ่ โดยได้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การสื่อสารทางการเมืองเกิดความถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันประกอบด้วย 1) หลักอคติ 4 2) สุจริต 3 3) หลักปรโตโฆสะ และ 4) หลักโยนิโสมนสิการ สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของชาญชัย ฮวดศรี (2558) พบว่า อคติ 4 เป็นหลักธรรมในการปกครองผู้อื่น ถ้านักปกครองขาดความยุติธรรมขาดความเที่ยงตรงมีอคติต่อกัน สังคมนั้นจะเกิดความไม่สงบเพราะความไม่เสมอหน้ากันสิ่งสำคัญสำหรับนักปกครองจะต้องมีความเที่ยงตรงดเว้นไม่ประพฤตสิ่งที่จะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมที่จะก่อให้เกิดความไม่ลำเอียงตามหลักอคติ 4 และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระชินกร สุจิตโต (ทองดี) (2564) พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามหลักสังคหวัตถุ 4 1) ด้านทาน (การให้) แบ่งปันความรู้ เพื่อนำมาวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมือง 2) ด้านปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) การมีคำพูดที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน น่าฟัง ช่วยให้มีมุมมองที่กว้างและมีทัศนคติที่ดี 3) ด้านอัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) มีใจรักทำประโยชน์แก่กันด้วยความสุจริตเที่ยงธรรมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว 4) ด้านสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) การวางตนที่ดี มีเหตุผล ให้ข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้องแก่บุคคลและสังคม ย่อมก่อให้เกิดความเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้การสื่อสารทางการเมืองมีความเข้าใจกันได้อย่างรวดเร็ว

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม” สรุปลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ 1) บทบาทของพุทธธรรมในการสื่อสารพุทธธรรมเป็นส่วนสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา มีบทบาทในการสอนความอดทนและความพอใจ, ส่งเสริมความเคารพและเชื่อฟังผู้อื่น, และสร้างความเข้าใจและความสามารถในการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ 2) การใช้งานเครื่องมือทางพระพุทธศาสนา โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น พิธีกรรม, การวิงวอนพระ, การสวดมนต์, และการเรียนรู้ประจำวัด เป็นช่องทางสำคัญในการสอนและสร้างความเข้าใจในหลักพุทธธรรมและการสื่อสารทางการเมืองในชุมชน 3) ความเอื้อเฟื้อและการพอใจ ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมช่วยสร้างความเอื้อเฟื้อและความพอใจในชีวิต, ทำให้การสื่อสารเกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์และสร้างความเชื่อมโยงและความร่วมมือในชุมชน 4) การสื่อสารผ่านภาษา ภาษาไทยมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารทางการเมือง ภาษาบาลีและบทความทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญในการเผยแพร่หลักสูตรพุทธธรรมและความเชื่อในชุมชน 5) การสื่อสารและการเรียนรู้เรื่องความเอื้อเฟื้อ การสื่อสารและการเรียนรู้เกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความเข้าใจในหลักพุทธธรรมและความสามารถในการสื่อสารในชุมชน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรมช่วยเข้าใจว่ามรดกทางศาสนาและความเชื่อมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจ, ความอดทน, ความเอื้อเฟื้อ, และความพอใจในการสื่อสาร ตลอดจนการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนในพื้นที่จังหวัดพะเยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในด้านการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนนำไปทิ้งให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความสะดวกในการจัดเก็บและยังเป็นการลดปริมาณของขยะมูลฝอยลงได้ด้วยโดยใช้วิธีการบอกผ่านปากต่อปาก การสื่อสารทางเสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ป้ายโฆษณาตามสถานที่ต่าง ๆ และประชาสัมพันธ์โดยผ่านสมาชิกกลุ่มทางสังคม เป็นต้น

2. หน่วยงานภาครัฐควรมีการควบคุมสื่อ และผู้ส่งสารในการรายงานข้อเท็จจริง กรณีที่ผู้สื่อข่าวหรือผู้ส่งสารกระเสหลักติดตามความเคลื่อนไหวนักการเมือง แกนนำนักวิจารณ์สังคม หรือนักกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในสังคมหรือใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือทำลายชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้าม

3. หน่วยงานภาครัฐควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนผู้รับข้อมูลข่าวสาร มีการคิดวิเคราะห์ แยกแยะ เนื้อหาข้อมูลข่าวสาร ในการพินิจพิจารณา ไม่หลงเชื่อสิ่งใด ๆ จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์และคิดไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยนัท สุขไชยะ. (2561). การสื่อสารทางการเมืองไทยผ่านสื่อสังคมออนไลน์: กรณีศึกษา เฟซบุ๊กเพจ *Suthep Thaugsuban* (สุเทพ เทือกสุบรรณ) (ช่วงเวลา 31 ตุลาคม 2565-22 พฤษภาคม 2557). (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง). วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ชาญชัย ฮวดศรี. (2558). รูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงพุทธของผู้นำชุมชนจังหวัดขอนแก่น. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระชินกร สุจิตโต (ทองดี). (2564). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พฤทธิสาดน ชุมพล. (2552). ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธพร อิศรชัย. (2561). การวิเคราะห์การเมืองตามแนวคิดประชาสังคมกับชุมชนนิยม ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการวิเคราะห์การเมือง* หน่วยที่ 8. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รจิตลักษณ์ แสงอุไร. (2548). *การสื่อสารของมนุษย์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชาญ จำปาขาว. (2554). *การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย : ศึกษากรณีการประชุมประท้วงหลังการเลือกตั้ง 23 ธันวาคม 2550*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง). วิทยาลัยการสื่อสารทางการเมือง : มหาวิทยาลัยเกริก.

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา. (2561). *สำเนาแบบรายงานข้อมูล
พื้นฐานชุมชนบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา. (อัดสำเนา)*

Goodreads. (2020). *Quotable Quote*. Retrieved from <https://www.goodreads.com/quotes/183896-man-is-by-nature-a-social-animal-an-individual-who>.